Friese Energietafel
VERBINDEN | VERGROENEN | VERSNELLEN

Concept-Startdocument Integraal programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân vs BOFET 30 maart 2023

Inhoud

A1. Introductie 2

A2. De Friese aanpak 2

B. Integraal programmeren 3

B1. Wat wordt onder Integraal programmeren verstaan 3

B2. Het proces van integraal programmeren 4

B3. Kenmerken van het proces 7

B4. Bestuurlijke producten, het besluitvormingstraject en planning 8

C. Werkorganisatie 10

D. Schaalniveau 12

E. Monitoring 12

F. Communicatie en participatie 12

G. Kosten en dekking 13

H. Aanpak acute issues netcongestie 13

I. Bronnen 14

A1. Introductie

Het elektriciteitsnetwerk is op dit moment, in vrijwel geheel Nederland, een remmende factor voor zowel diverse maatschappelijke ontwikkelingen als de energietransitie. Ook in de provincie Fryslân ervaren we dit probleem. Veel partijen, zoals bedrijven, woningeigenaren en overheden, reduceren hun fossiel brandstofgebruik door te elektrificeren. Dit zorgt voor congestie op het elektriciteitsnet. Een bijkomend gevolg is dat overheidsplannen op het gebied van bijvoorbeeld woningbouw, bedrijventerreinen en duurzame opwek vastlopen. Andere stakeholders – zoals bedrijven – worden om deze reden evenzeer in hun plannen beperkt.

Om de energietransitie te faciliteren, moet het huidige elektriciteitsnetwerk worden versterkt en uitgebreid. Omdat we niet genoeg elektriciteit kunnen opwekken en transporteren om aan de gehele energievraag te voldoen, richten we ons ook op alternatieve energievormen, zoals aquathermie, groen gas en waterstof – elk met een eigen impact op de energie-infrastructuur. De vraag is hoe we de huidige en de toekomstige energie-infrastructuur zo kunnen inrichten dat deze de Friese maatschappij en de energietransitie optimaal faciliteert.

Op landelijk niveau werken overheden, Netbeheer Nederland en TNO gezamenlijk aan een nationale aanpak van de energie-infrastructuur. Via het IPO, de VNG en de Unie van Waterschappen is bestuurlijk afgesproken dat de regionale overheden een belangrijke rol krijgen in de uitwerking op regionaal niveau. De provincies starten met het periodiek afleveren van een programma voor het toekomstbestendig maken van de energie-infrastructuur van de regio. Zij zijn aangewezen om hiervoor een werkorganisatie in te richten. Het proces om te komen tot dit provinciaal programma energie-infrastructuur, waarin rekening wordt gehouden met alle belangen van verschillende sectoren en met de nationale en lokale energie-infrastructuur, wordt *integraal programmeren* genoemd.

Dit startdocument beschrijft hoe wij in Fryslân in samenwerking met partners het integraal programmeren gaan uitvoeren. Met de vaststelling van dit startdocument worden aan de deelnemende partijen de kaders meegegeven voor het in gang zetten van dit proces. De vaststelling van dit document vormt tevens het formele startmoment om aan de slag te gaan.

A2. De Friese aanpak

De energietransitie in Fryslân brengt nu al diverse vraagstukken met zich mee op het gebied van de energie-infrastructuur. Sinds de vaststelling van de Regionale Energie Strategie in 2021 is al gewerkt in een samenwerkingsverband RES Fryslân, een samenwerking tussen de Friese overheden en diverse organisaties. Als uitgangspunt voor de regionale schaal werden de grenzen van de Friese provincie gehanteerd. Sinds 2023 is de RES-organisatie onderdeel van de Friese Energietafel (FET).

Ook de Taskforce Energie-infrastructuur (TEF) is onderdeel van de Friese Energietafel en richt zich specifiek op samenwerking op het gebied van de energie-infrastructuur. De TEF heeft in de aanpak van de energie-infrastructuur vier sporen opgezet:

1. Agendering en bestuurlijke besluitvorming.
2. Voorspellen, integraal programmeren en databeheer.
3. Slimmer en optimaler gebruik van het net.
4. Versnellen realisatie netuitbreidingen.

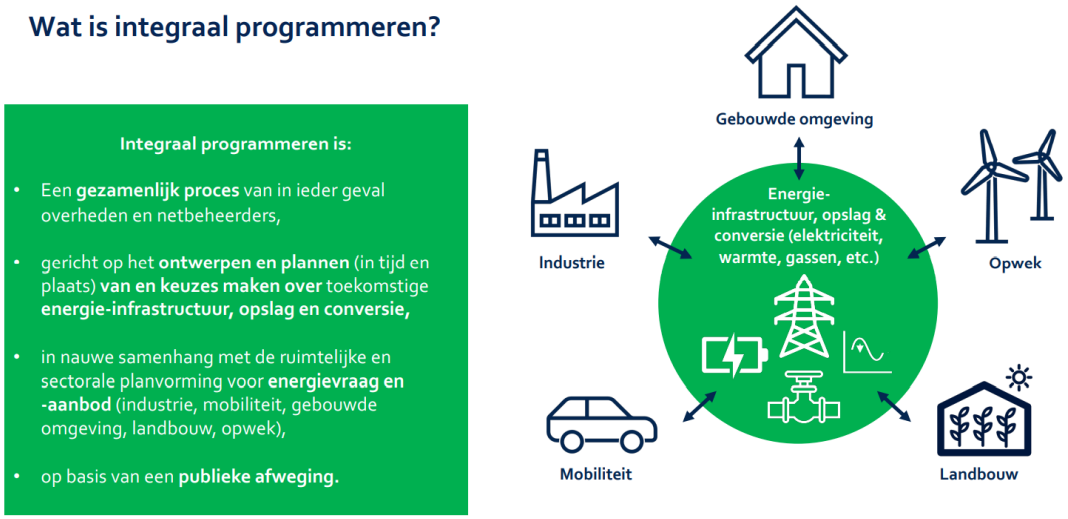
Spoor 1. Waarborgt dat Friese bestuurders op de hoogte blijven van alle ontwikkelingen en in staat zijn keuzes te maken over dit onderwerp wanneer nodig. Spoor 2. Gaat over het plannen van toekomstige investeringen *op middellange en lange termijn* in het net. Het speelt daarmee een essentiële rol in het bepalen van de koers van de energietransitie in Fryslân. Het is het hoofdonderwerp van dit startdocument. In hoofdstuk B. wordt dit spoor verder toegelicht. Spoor 3. Verkent (innovatieve) oplossingen om het bestaande net *op korte termijn* efficiënter te gebruiken. Dit kan bijvoorbeeld door afspraken tussen gebruikers op een bedrijventerrein, het realiseren van opslag en het combineren van verschillende vormen van duurzame opwek. Met spoor 4. Beogen we zorgvuldige besluitvorming over het energienetwerk te versnellen, zodat investeringen van de netbeheerders in Fryslân (o.a. kabels en veel stations) snel kunnen worden gerealiseerd.

B. Integraal programmeren

B1. Wat wordt onder Integraal programmeren verstaan

Integraal programmeren is een breed opgezet proces om te komen tot een toekomstbestendige energie-infrastructuur (zie figuur 1.). Het doel van het proces is om voor de middellange en lange termijn (tot 2050) te komen tot keuzes in waar, wanneer en welke energievorm in Fryslân beschikbaar moet zijn, zodanig dat hiermee de maatschappelijke ontwikkelingen optimaal worden ondersteund, tegen de laagste maatschappelijke kosten. Met integraal programmeren nemen we ook andere maatschappelijke opgaven in ogenschouw, zoals klimaatadaptatie, de landbouwtransitie en de biodiversiteitsopgave.
Met maatschappelijke ontwikkelingen worden onder meer bedoeld: ontwikkelingen op gebied van woningbouw, bedrijvigheid, landbouw, mobiliteit, maar ook ontwikkelingen op het gebied van opwek van elektriciteit, op het gebied van duurzame warmte (bodemenergie, aquathermie, geothermie, en dergelijke), productie van groen gas en de energiehoofdinfrastructuur (waterstofbackbone, 380 kV). Enkele voorbeelden van keuzes zijn: bepalen van locaties van opwek elektriciteit, hoe we de balans tussen leveren en terug leveren van elektriciteit organiseren, bepalen waar groen gas wordt aangeboden en waar niet, waar waterstof beschikbaar komt en waar niet en hoe we samenhang tussen de verschillende energiehubs in Fryslân organiseren. Het uiteindelijke resultaat van het interbestuurlijke en iteratieve proces van integraal programmeren is een gedeeld toekomstbeeld van de ontwikkeling van het energiesysteem.

> *'Het doel van het proces is om voor de middellange en lange termijn (tot 2050) te komen tot keuzes over waar, wanneer en welke energievorm in Fryslân beschikbaar moet zijn, zodanig dat hiermee de maatschappelijke ontwikkelingen optimaal worden ondersteund tegen de laagste maatschappelijke kosten."*

Figuur 1. Toelichting integraal programmeren vanuit landelijke handreiking. Naast deze 5 sectoren is in Fryslân **natuur en landschap** een belangrijke sector die de ruimtelijke planvorming en de vormgeving van het energiesysteem ook mede beïnvloedt.

B2. Het proces van integraal programmeren

Het proces Integraal programmeren volgt een cyclus bestaande uit vijf stappen. Deze stappen komen overeen met de nationale handreiking voor het proces welke is opgesteld door de werkgroep Integraal Programmeren (figuur 2). De werkgroep bestaat uit een samenwerking van IPO, VNG, Unie van Waterschappen, Netbeheer Nederland, NP RES, TNO en van de ministeries Economische Zaken en Klimaat, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De eerste cyclus wijkt af van het stappenplan: aan de start van de eerste cyclus wordt ook gewerkt aan een zogenaamde pre-PMIEK.

De vijf stappen in de programmeercyclus

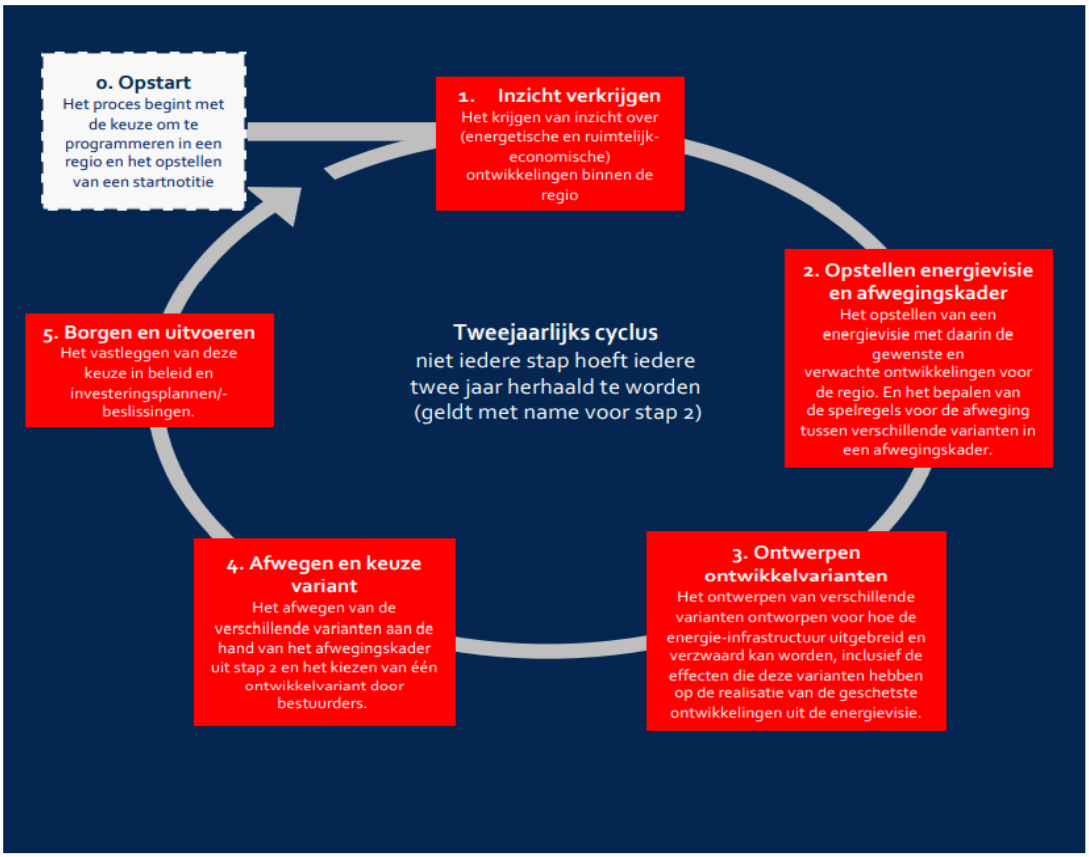
Stap 0 Opstart

In de opstartfase werken we toe naar overeenstemming over het doel, de scope, de te doorlopen aanpak van het proces van integraal programmeren, de op te leveren producten en het bijbehorend consultatie- en besluitvormingsproces. Deze elementen worden opgenomen in het Startdocument. Met vaststelling van dit Startdocument is deze fase afgerond.

Stap 1 Verkrijgen inzicht

Tijdens deze stap verzamelen we data over alle maatschappelijke ontwikkelingen die een impact hebben op de energie-infrastructuur en brengen deze met elkaar in verband. De Systeemstudie Fryslân (2021) en de verdiepende regio-analyses door gemeenten leveren daarvoor al waardevolle informatie en inzichten. We onderzoeken waar ontwikkelingen samenvallen en waar de energiebehoefte en energielevering van verschillende ontwikkelingen op elkaar kunnen worden afgestemd. Hiervoor organiseren we een integrale samenwerking tussen verschillende vakdisciplines binnen overheidsorganisaties. De verzamelde informatie

vormt de basis van de programmering van de projecten ter verbetering van de energie-infrastructuur. In deze stap trekken we samen op met het proces van de NOVEX[1] en het opstellen van de provinciale Omgevingsvisie.

Figuur 2. Het integraal programmeren is een cyclisch proces. Elke twee jaar wordt dit proces opnieuw uitgevoerd. Hierdoor krijgen nieuwe ontwikkelingen en nieuwe inzichten steeds weer een plek in de op te leveren producten. En kan de programmering steeds weer worden geactualiseerd en aangescherpt. De eerste versies zullen nog globaal van aard zijn, maar deze worden in dit groeimodel steeds concreter.

<u>Stap 2 Opstellen Energievisie</u>

Richtinggevende principes

Op basis van de bevindingen in stap 1 stellen we een Energievisie op. Deze bevat richtinggevende principes en beleidsdoelstellingen voor de gewenste ontwikkelingen in het energiesysteem van 2050. Er wordt beschreven welke koers voor de energievoorziening wenselijk en haalbaar is en welke energie-infrastructuur daarvoor nodig is. Hiervoor worden meerdere scenario's ontworpen. Het geeft bouwstenen voor bestuurlijke keuzes en beleid over de ontwikkeling van de het energiesysteem van de toekomst, prioritaire projecten en flankerend beleid[2].

Enige jaren na vaststelling kan de Energievisie, als de omstandigheden daar aanleiding toe geven, weer worden vernieuwd. Dat betekent dat de Energievisie geleidelijk aan, richting 2050, aan de hand van voortschrijdend inzicht, steeds concreter wordt.

[1] NOVEX staat voor de Nationale Omgevingsvisie Extra. In het programma NOVEX werken alle overheden samen aan een plan voor de inrichting van Nederland. De Provincie Fryslân bereidt, met diverse partners, de inbreng voor de NOVEX voor. In oktober 2023 komt de Provincie met een ruimtelijk voorstel. Ook de ruimtevraag voor de energie-infrastructuur wordt daarin meegenomen.
[2] Tekst is afkomstig uit Pilot integraal programmeren Concept-Energievisie Noord-Holland Noord, 14-09-2022.

Afwegingskader
De Energievisie bevat een bijpassend afwegingskader voor de beoordeling van ontwikkelvarianten (stap 3) en prioritering van projecten in de uitvoering (stap 4). Het afwegingskader bevat criteria voor de uitvoering van de Energievisie en omschrijft hoe deze criteria dienen te worden afgewogen. Deze criteria functioneren enerzijds als de randvoorwaarden voor de ontwikkelvarianten van de energie-infrastructuur en anderzijds als de maatstaven aan de hand waarvan deze varianten worden beoordeeld. Een voorbeeld[3] van een criterium is: 'Slimme oplossingen eerst". Hierbij wordt, alvorens over te gaan tot een netuitbreiding, eerst gecheckt of de mogelijkheden voor het toepassen van slimme oplossingen voldoende zijn benut. Een ander voorbeeld is meer van maatschappelijk-economische aard, criterium: 'een netuitbreidingsproject dat acute knelpunten oplost met betrekking tot vitale functies als een ziekenhuis heeft de voorrang'.

Met betrekking tot de NULelie projecten heeft de Provincie Fryslân in 2021 al een afwegingskader vastgesteld. Fryslân liep op dit punt voorop. Het kader is door Liander is toegepast om de NULelie projecten in het investeringsprogramma te prioriteren. In het proces integraal programmeren toetsen we in hoeverre dit afwegingskader ook geschikt is voor andere toekomstige investeringen en, zo nodig, hoe het kader moet worden aangevuld.

Stap 3 Ontwerpen ontwikkelvarianten
De volgende stap in het proces is het ontwerpen van ontwikkelvarianten. De Energievisie en het afwegingskader vormen hierbij de leidraad. In Fryslân hebben we speciale aandacht voor lokale initiatieven, aquathermie, groen gas en de waterstofbackbone door Fryslân.

Stap 4 PMIEK Afwegen en kiezen varianten
Op basis van het gekozen scenario stellen we een Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (PMIEK) op, waarin de uitvoering van projecten ter uitbreiding van de energie-infrastructuur wordt geprioriteerd. Eerst wegen we de ontwikkelvarianten tegen elkaar af en maken we de keuze voor één of meerdere varianten. Als eindresultaat geeft het PMIEK een overzicht van energie-infrastructuurprojecten van regionaal belang die het meest bijdragen aan het realiseren van de regionale Energievisie.
Het PMIEK gaat om verschillende typen projecten welke voldoen aan een bepaalde schaal. Deze kunnen afkomstig zijn uit lokale en provinciale plannen.
Dit is ook het moment in het programmeringsproces waarin er afspraken worden gemaakt over de doorwerking van het PMIEK in het (omgevings)beleid van decentrale overheden en het investeringsprogramma van netbeheerders.
Elke twee jaar wordt dit programma geactualiseerd. Op het PMIEK baseren de netbeheerders hun investeringen.

Stap 5 Borgen in omgevingsbeleid
De laatste stap is het borgen en doorvoeren van de keuzes die eerder in het programmeringsproces zijn gemaakt. Dit betekent een herijking van het ruimtelijk beleid, de sectorale plannen en ook het investeringsprogramma van netbeheerders, die kan leiden tot wijzigingen van het beleid en plannen. Hiervoor wordt het Programma Energie-Infrastructuur (PEI) uitgewerkt. Dit is het programma voor de borging van de keuzes uit het programmeringsproces in het omgevingsbeleid van decentrale overheden en voor het stroomlijnen van de ruimtelijke inpassing van de energie-infrastructuur. In het programma wordt rekening gehouden met de NOVI[4]-principes.

[3] Voorbeelden zijn afkomstig uit Pilot integraal programmeren Concept-Energievisie, Noord-Holland Noord, 14-09-2022.
[4] Nationale Omgevingsvisie

De pre-PMIEK in de eerste cyclus

Vooraf aan stap 2 t/m 5 stellen we voor de zomer van 2023 alvast een pre-PMIEK op. Dit is onderdeel van de afspraken die gemaakt zijn tussen IPO, VNG, UvW en de ministeries EZK en BZK. Het pre-PMIEK bevat in elk geval de volgende onderdelen:

- Beschrijving uitgevoerde activiteiten en totstandkomingsproces
- Schets van provinciaal energiesysteem en bijbehorende knelpunten
- Globale projectenlijst van eerste PMIEK-projecten
- Beschrijving vervolgstappen richting tweede ronde PMIEK

De 'minimum variant' van het pre-PMIEK kan in provincies die al verder zijn worden aangevuld met onderdelen als een gedetailleerde projectenlijst en een energievisie.

Het opstellen van het pre-PMIEK heeft verschillende redenen:

1. Het Nationale MIEK vraagt de provincies om input te leveren voor het nationale Meerjarenprogramma Energie en Klimaat (het MIEK). Verzocht wordt dit in het voorjaar van 2023 aan te leveren.
2. Het pre-MIEK dient als bouwsteen voor de investeringsplannen van netbeheerders.

De situatie in Fryslân is in positieve zin afwijkend omdat er in Fryslân in het kader van NULelie, al een afwegingskader is vastgesteld. In het NULelie programma hebben de Friese overheden een prioritering gegeven voor de uitvoering van 22 netverzwaringsprojecten van netbeheerder Liander.

B3. Kenmerken van het proces

Samenwerking

Het programmeringsproces wordt ingericht als samenwerkingsproces binnen de organisatie van de Friese Energietafel (FET). De deelnemers van de tafel, zoals de provincie, gemeenten, het Wetterskip, netbeheerders en de Friese Energie Alliantie werken al enige jaren samen op het gebied van de energietransitie.
Door gebruik te maken van deze bestaande organisatiestructuur kan het hieronder beschreven consultatie- en besluitvormingsproces van en door partijen helder en samenhangend worden georganiseerd.
Daarnaast onderzoeken we hoe we een bredere groep van betrokkenen kunnen informeren en raadplegen. Hiervoor stellen we een participatie- en communicatieplan op, zie verder Hoofdstuk H.

Met deze intensieve samenwerking en goede communicatie beogen we een breed draagvlak te creëren voor de toekomstige keuzes op het gebied van energie. Door samen te werken kunnen we de verschillende belangen goed in kaart brengen en daarmee tot zo veel mogelijk integrale oplossingsrichtingen komen. Bovendien kunnen we door goed gebruik te maken van elkaars kennis, expertise, ook vanuit het gezichtspunt van andere opgaven, tot een hoge kwaliteit van oplossingen komen. Organisaties als het Wetterskip hebben ook ambities en kunnen mogelijk assets ter beschikking stellen.

Flexibiliteit

Het proces wordt flexibel ingericht. Hoewel we de toekomstige ontwikkelingen wel proberen in te schatten, kunnen we deze inschatting niet als gegarandeerde uitkomst aannemen. In elke sector of op elke schaal (nationaal, regionaal, lokaal) kunnen zich, plotseling of geleidelijk, nieuwe ontwikkelingen voordoen. Een

voorbeeld is de oorlog tussen Rusland en Oekraïne, die onze energievoorziening aardig op de kop gezet heeft. Om veerkrachtig te kunnen inspringen op nieuwe ontwikkelingen en om ruimte te creëren voor nieuwe inzichten vindt programmering plaats aan de hand van een cyclisch proces (zie figuur 2): elke twee jaar worden de programmeringsstappen opnieuw doorlopen en is er mogelijkheid tot aanpassing van de gemaakte keuzes. Zo kunnen alle betrokkenen hun inbreng steeds weer aanscherpen en blijft het draagvlak voor de ingezette koersbestendig.

In lijn met landelijk programma en investeringsplannen netbeheerders

Het integraal programmeren in Fryslân houdt rekening met de landelijke ritmiek van de programmering van de energie-infrastructuur. Het is zo gepland dat de op te stellen producten input vormen voor het volgende landelijke Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK). Het landelijk programma MIEK geeft richting aan de investeringsplannen van het hoogspanningsnet van TenneT en de waterstofbackbone.

Ook de regionale netbeheerders nemen het PMIEK als uitgangspunt voor investeringsplannen. De huidige investeringen, gebaseerd op het in 2022 uitgebrachte investeringsplan, zijn pas het begin van de noodzakelijke investeringen in de energie-infrastructuur. Elke twee jaar ontwikkelen de netbeheerders een nieuw investeringsplan dat gebaseerd is op de uitkomsten van het integraal programmeren. Dit is een doorlopende cyclus.

In de ruimtelijke NOVEX-puzzel wordt rekening gehouden met de toekomstige ruimteclaim van het energienetwerk (voor de opwek, productie, opslag en transport van energie), welke vorm krijgt in de Energievisie en het PMIEK.

B4. Bestuurlijke producten, het besluitvormingstraject en planning

Bestuurlijke producten en besluitvorming omtrent het integraal programmeren

De besluitvorming vindt plaats over het Startdocument, de Energievisie, het PMIEK en over de producten die het PMIEK borgen, zoals omgevingsinstrumenten van overheden en investeringsplannen van netbeheerders. Alle producten worden voorafgaand aan de besluitvorming breed uitgezet ter consultatie bij de deelnemers van de Friese Energietafel, inclusief de FEA en netbeheerders. Er wordt breed gebruik gemaakt van bestaande expertise en de mogelijkheden van de diverse stakeholders om bij te dragen.

Per bestuurlijk product geschiedt de besluitvorming als volgt:

0. **Startdocument**
   Consultatieronde (in volgorde van tijd): vertegenwoordigers van de Friese Energietafel, Opdrachtgeversoverleg, Regiegroep, Bestuurlijk Overleg FET (30 maart 2023), colleges BenW en DB Wetterskip en bestuur van de FEA-leden.
   Vaststelling: GS (mei 2023) met medeneming van reactie leden van de BO FET
   Ter informatie zending aan PS en colleges B en W met het advies deze door te zetten naar de raden en aan de deelnemers van de Friese Energietafel
1. **Energievisie 2030-2050 en afwegingskader**
   Vaststelling door GS in 2024
   Consultatieronde: dit interactieve proces waarin alle stakeholders zijn betrokken, wordt nog afgestemd met het proces van de NOVEX en de Omgevingsvisie.
2. Kiezen ontwikkelvarianten en vaststelling **PMIEK**

Vaststelling door GS in 2025

3. Borging in **Omgevingsvisies en -plannen** en **investeringsplannen** netbeheerders in 2025

Na 2025 wordt volgens deze procedure het opstellen (of aanpassen) van de producten elke twee jaar herhaald. Uitzondering vormt de Energievisie en het afwegingskader. Deze worden voor een langere termijn (nader te bepalen) vastgesteld.

Consultatie

Voor het opstellen van de Energievisie en het PMIEK wordt een breed consultatieproces opgezet (zie hoofdstuk F Communicatie en participatie). Omdat keuzes over de energie-infrastructuur ingrijpende consequenties voor deelnemende partijen kunnen hebben, komt de voorbereiding van de besluitvorming door GS en PS in ieder geval tot stand met de gemeenten en het Wetterskip Fryslân en de Friese Energie Alliantie (FEA). Bovendien vereist de programmering goede samenwerking met de regionale en landelijke netbeheerders.

Gedeputeerde Staten (GS) stellen het startdocument, de Energievisie en het PMIEK vast. De hoofdlijnen van de Energievisie worden onderdeel van de Provinciale Omgevingsvisie die door Provinciale Staten wordt vastgesteld. Ook gemeenten kunnen de Energievisie laten doorwerken in hun omgevingsinstrumenten. Door de Friese Energietafel wordt de besluitvorming voorbereid. Het Bestuurlijk Overleg FET Fryslân heeft in gehele

Redenen om de finale besluitvorming van het startdocument, Energievisie en PMIEK bij de provincie Fryslân te beleggen zijn:

1. *Besluitvorming over de regionale energie-infrastructuur gaat over het afwegen van publieke belangen. Dit kan soms voor lastige besluiten zorgen en hierin is democratische legitimatie belangrijk. De RES-regio (in 2023 de Friese Energietafel) is een samenwerkingsverband tussen overheden en verschillende belanghebbenden, maar is geen democratisch gelegitimeerde organisatie.*
2. *De aanpak van de regionale energie-infrastructuur vraagt een belangenafweging over de verschillende sectorale sporen heen. De provincie is goed geëquipeerd om dergelijke brede, integrale afwegingen te maken.*
3. *De regionale energie-infrastructuur is vrijwel altijd gemeente- en regio-overschrijdend. Het provinciale schaalniveau sluit beter aan op de schaal van de regionale energie-infrastructuur dan het gemeentelijke of (sub)regionale schaalniveau.*

proces van integraal programmeren een adviserende rol. Bij het opstellen van het participatie- en communicatieplan worden de belanghebbenden en betrokkenen in kaart gebracht. Voor de inrichting van het consultatieproces vindt afstemming plaats met het proces voor de NOVEX en de provinciale Omgevingsvisie.

Een bestuurlijk ambassadeur wordt benoemd die:

- Bij partijen het belang van de energietransitie onderstreept en deze voor het onderwerp motiveert;
- Partijen verbindt om tot gezamenlijke oplossingen te komen;
- Bemiddelt bij verschil van inzicht.

Escalatie

Wanneer er ingewikkeldheden ontstaan tussen de Provincie Fryslân en gemeenten, tussen verschillende provincies of tussen Rijk en Provincies kan escalatie nodig zijn. Mocht dit zich voordoen, zullen de partijen hierover altijd in onderling overleg gaan. Met een goede samenwerking kan men veel bereiken en kan escalatie voorkomen worden; dat heeft de RES Fryslân afgelopen jaren al laten zien. Echter, het BO FET heeft op dit

moment geen besluitvormend gezag. De Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân zullen daarom de uiteindelijke besluitvorming doen. Uitgangspunt is wel dat er gestreefd wordt naar een gezamenlijk overeenstemming over de besluitpunten tussen gemeenten, Wetterskip, provincie en netbeheerder(s). Wanneer dit uiteindelijk niet mogelijk blijkt, bijvoorbeeld vanwege onverenigbare belangenverschillen, kan escalatie nodig zijn via het Huis van Thorbecke.

Planning

De globale planning van de eerste cyclus van het integraal programmeren is in onderstaande tabel (figuur 3.) uiteengezet. Conform de bestuurlijke afspraken wordt gewerkt aan de oplevering van een pre-PMIEK voor de zomer 2023. Verder wordt in 2023 gewerkt aan inzicht verkrijgen en voorbereiding van de Energievisie, die in 2024 wordt vastgesteld. Het PMIEK volgt eind 2024. Hiermee sluiten we aan bij de werkwijze van de NOVEX en de ritmiek van het Nationaal PMIEK en de 2-jarige investeringsplannen van de netbeheerders.

Tijdsbalk

Maand/Jaar / Fasen	Maart 2023	Mei 2023	Juni 2023	Juli 2023	2024	2025
Fase 0 Startdocument	BOFET	**GS**				
Fase 1 Inzicht verkrijgen	Geen bestuurlijke besluitvorming					
Pre-PMIEK		Ambtelijk Concept	**BOFET**	**GS**		
Fase 2 Energievisie					**GS**	
Fase 3 Ontwikkelvarianten					**GS**	
Fase 4 PMIEK						**GS**
Fase 5 Borgen in omgevingsinstrumenten/ investeringsplannen						**PS Colleges/Gemeenteraden Netbeheerders**

Figuur 3. Planning bestuurlijke besluitvorming Integraal programmeren

C. Werkorganisatie

De Friese Energietafel (FET)

De FET ontfermt zich over vier samenhangende onderwerpen: opwek duurzame elektriciteit, warmtetransitie & energiebesparing, mienskips-energie en energie-infrastructuur (zie figuur 4.). Het is goed om de bijzondere rol van het onderwerp Integraal Programmeren binnen de FET te benadrukken. Zoals genoemd betekent integraal programmeren koersbepaling voor de energietransitie; het is het proces waarin alle ontwikkelingen omtrent de energie-infrastructuur bij elkaar komen en op elkaar worden afgestemd. In andere woorden, het houdt direct verband met de andere onderdelen van de FET, met name met de onderdelen opwek en de warmtetransitie.

Figuur 4. Overzicht van de (sub-)onderdelen van de Friese Energietafel

Taskforce Energienetwerk Fryslân (TEF) Kleine kerngroep & brede beraadgroep			
Doel:	Spoor 1: Agendering & bestuurlijke besluitvorming		
Hoe:	- Organiseert bestuurlijk commitment. - Informeert en adviseert BO FET, GS en PS.		
Producten:	• Bestuurlijke afstemming • Bestuurlijke besluitvorming		
	Werkgroep Integraal Programmeren	**Werkgroep Innovatie**	**Werkgroep Versnellen**
Doel:	Spoor 2: Voorspellen, programmeren en databeheer.	Spoor 3: Slimmer en optimaler gebruik van het net.	Spoor 4: Versnellen realisatie netuitbreidingen.
Hoe:	- Inzicht creëren door ontwikkelingen in kaart te brengen. - Analyseren data. - Programmeren.	- Kennisdeling over innovatieprojecten binnen en buiten Fryslân. - Verbreden kennis.	- Goede ruimtelijke inpassing - Vlotte vergunningverlening
Producten:	• PMIEK • Energievisie • Applicatie/ Dataplatform	• Kennissessies • Excursies • Artikelen • Contacten	• RO-handreiking onderstations

Figuur 5. Organisatiestructuur Taskforce Energie-infrastructuur (TEF). De TEF maakt onderdeel uit van de Friese Energietafel. Deze tabel is een momentopname; voortschrijdend inzicht kan leiden tot nieuwe producten die om bestuurlijke besluitvorming vragen.

<u>Coördinatie door de Taskforce Energie-Infrastructuur</u>

De coördinatie van de aanpak van het onderwerp Energie-infrastructuur wordt uitgevoerd door de Taskforce Energienetwerk Fryslân (TEF). De drie sporen voor de energie-infrastructuur van de FET (zie figuur 5.) worden uitgevoerd door de drie werkgroepen van de TEF. De TEF kent een kleine kerngroep, brede beraadgroep en

drie werkgroepen. Spoor 1 van de Friese aanpak van de energie-infrastructuur wordt uitgevoerd door de kern- en brede beraadgroep. De andere drie sporen worden elk opgepakt door één van de drie werkgroepen van de TEF: de werkgroep Integraal Programmeren (spoor 2), de werkgroep Innovatie (spoor 3) en de werkgroep Versnellen (spoor 4).

De werkgroep Innovatie

De werkgroep Innovatie levert een platform, kennissessies, deelt artikelen en organiseert excursies, zodat kennis gedeeld kan worden op het gebied van innovaties. Met name innovaties die leiden tot een efficiënter gebruik van het energienetwerk hebben de aandacht.

De werkgroep Versnellen netuitbreidingen

De werkgroep Versnellen levert een RO-handreiking voor goed onderbouwde locatiekeuzes en landschappelijke inpassing van reeds geplande onderstations (MSR en DR) middels een snel en overzichtelijk proces dat door alle individuele gemeenten gehanteerd kan worden.

De werkgroep Integraal programmeren

De werkgroep integraal programmeren zet het proces van integraal programmeren in gang, zorgt voor de benodigde data en geeft deze in samenhang weer en levert de producten: Startdocument, Energievisie en afwegingskader en PMIEK op. Als extra levert de werkgroep een pre-PMIEK op vooraf aan de Energievisie.

D. Schaalniveau

De werkorganisatie en de op te leveren producten beslaan de schaal van de provincie Fryslân. Daarmee hanteren we dezelfde schaal als de RES-regio in Friesland, waarvan de samenwerking is belegd via de Friese Energietafel.

E. Monitoring

Via de Friese Energietafel wordt de uitvoering het integraal programmeren gemonitord en bijgestuurd. De voortgang wordt jaarlijks aan de ambtelijk opdrachtgeversgroep gerapporteerd. Indien de planning niet wordt gehaald, wordt beschreven welke oorzaken daaraan ten grondslag liggen. Besproken wordt dan welke acties nodig zijn om het gelopen proces te verbeteren voor de volgende cyclus. Ook wordt het draagvlak voor het PMIEK, de Energievisie en de uitvoering ervan getoetst bij de verschillende betrokken organisaties. Eventuele punten ter verbetering worden opgehaald en aan de beslissers voorgelegd.

F. Communicatie en participatie

Het proces van integraal programmeren vraagt om participatie van belanghebbenden en zorgvuldige communicatie met betrokkenen. De verandering van onze energievoorziening grijpt in op onze huidige economie en wijze van leven. Het is van groot belang dat alle belanghebbenden goed betrokken zijn en kunnen meedenken en -doen.

Communicatie en participatie zal plaatsvinden op alle niveaus, van beleidsniveau tot uitvoeringsniveau.
Op beleidsniveau organiseren we samenwerking tussen de betrokken partijen (stakeholders) binnen de Friese Energietafel om te komen tot richtinggevende besluiten. Stakeholders zijn onder meer alle leden van de Friese Energietafel zoals alle gemeenten, het Wetterskip, het bedrijfsleven (onder meer: MKB, industrie en

landbouw), de regionale en landelijke netbeheerders, de Coöperatie Openbare Verlichting Energie Fryslân (OVEF), belangenorganisaties natuur, landschap en cultuurhistorie en energiecoöperaties.

In de uitvoeringsfase worden inwoners betrokken die in de omgeving van nieuwe projecten wonen en werken. Als voorbeeld op uitvoeringsniveau: een direct gevolg van deze energietransitie is dat het elektriciteitsnetwerk moet worden versterkt. De plaatsing van uitbreiding en nieuwe stations en nieuwe (hoog)spanningsmasten hebben invloed op het landschapsbeeld en daarmee de leefomgeving van inwoners. De aanleg van kabels kunnen huidige bedrijfsvoeringen, bijvoorbeeld van agrariërs, verstoren. Bestuurlijke besluitvorming grijpen we aan om bekendheid te geven aan het onderwerp en het belang ervan te onderstrepen. De communicatiestrategie wordt gekoppeld aan de totstandkoming, oplevering en vaststelling van producten. Om deze betrokkenheid en medezeggenschap goed te organiseren en de communicatie over het integraal programmeren in goede banen te leiden, stellen we een participatie- en communicatieplan op.

G. Kosten en dekking

De bemensing, benodigde financiële middelen en dekking lopen via de Friese Energietafel. De te verwachten kosten van het proces en dekking om te komen tot een energievisie moet nader uitgewerkt worden voor medio 2023.

H. Aanpak acute issues netcongestie

Omdat het integraal programmeren is gericht op de middellange en lange termijn (van 2030-2050) maakt de aanpak van acute issues als netcongestie geen onderdeel uit van het integraal programmeren.

Uiteraard vraagt het onderwerp wel de hoogste aandacht, het is een groot en actueel probleem. Op dit punt wordt, indien er zich problemen voordoen, overleg opgestart met betrokkenen om te onderzoeken hoe het probleem kan worden getackeld. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de bestaande overlegstructuren.
Dit is via twee lijnen belegd:
a. structurele aanpak
b. projectaanpak

Ad a. De structurele aanpak is geborgd via de Taskforce Energie-infrastructuur Fryslân als onderdeel van de Friese Energietafel. De werkgroepen versnellen en innovatie ontwikkelen hier voorstellen voor.

Ad b. De projectaanpak werkt op basis van lokale oplossingen op lokale schaal. De samenwerking daarin is divers. Voorbeelden van deze aanpak zijn:
- Zwette Leeuwarden
- aanpak Bolsward
- aanpak Heerenveen
- aanpak Hallum

Ook de (recent) aangekondigde congestie op de onderstations van Sneek, Drachten, Leeuwarden en Dokkum worden via een projectaanpak met Liander opgepakt.

I. Bronnen

Voor het opstellen van dit document is gebruik gemaakt van de volgende documenten. Sommige teksten zijn daarvan één op één overgenomen.

- Handreiking startnotitie programmeren regionale energie infrastructuur (rvo.nl)
- Handreiking uitwerking PMIEK
- Pilot integraal programmeren Concept-Energievisie Noord-Holland Noord 14-09-2022
- Programma NOVEX | Rapport | Rijksoverheid.nl
- Systeemstudie Fryslân
- Regio-analyses van gemeenten
- Afwegingskader NULelie
- Energieprogramma.pdf (fryslan.frl)